

De jury van de M.J. Brusse-prijs 2008 bestond uit Lieve Joris, Emile Fallaux en Hans Maarten van den Brink. Twee van de leden maakten ook vorig jaar deel uit van het beoordelend gezelschap, toen de prijs voor het eerst werd uitgereikt ter ere van het 15-jarig bestaan van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten. Deze omstandigheid verschafte in ieder geval aan Fallaux en Van den Brink de gelegenheid ook de twee jaargangen te vergelijken.

Wat dan al meteen opvalt is dat het aantal inzendingen is toegenomen. In 2006 ging het om 151 titels. Dit jaar werd de jury geconfronteerd met maar liefst 227 boeken die in ieder geval door hun auteur werden beschouwd als een bijzonder journalistiek project. De term journalistiek is altijd lastig. Zoals u weet is de journalistiek geen vak, althans niet met vastomlijnde kaders en regels. Volgens sommigen is het nog steeds een roeping. Volgens anderen, hieronder zijn helaas ook steeds meer uitgeverij, echter een bezigheid waaraan geen enkele bijzondere eis mag worden gesteld en die dus net zo goed door het publiek, de lezer, kan worden uitgeoefend. Het fonds en de jury denken daar anders over. Er valt wel degelijk iets zinnigs te zeggen over de kwaliteit van journalistiek werk en dat die niet meetbaar is betekent alleen maar dat er op wat er over te zeggen valt een weerwoord mogelijk is. Journalistiek is naar het oordeel van de jury in ieder geval niet precies hetzelfde als non-fictie. Categorieën als de gedegen documentatie over een onderwerp van groot maatschappelijk belang, de historische verhandeling of de biografie heeft de jury bij een eerste schifting dan ook laten afvallen. Wat niet betekent dat gedegen onderzoek, historische kennis of persoonlijke lotgevallen niet tot het domein journalistiek behoren. U begrijpt wat wij bedoelen. Althans dat hopen wij. De jury vindt in ieder geval dat vormgeving van het allergrootste belang is in de journalistiek.

De opzet, de structuur van een boek en ook in engere zin de stijl: de zinnen en alinea's die het verhaal een, liefst meeslepend leven inblazen. Een goede journalist moet niet alleen met z'n onderwerp maar ook met zijn publiek iets willen doen. De 'paf-factor' heeft de journalist van de vorige eeuw dit wel eens genoemd: wie niet het gevoel heeft zijn lezer iets te vertellen te hebben waar deze paf van zal staan, heeft in het vak niets te zoeken.

Ook ná schifting met de zojuist genoemde criteria in het hoofd bleef er nog een groot aantal boeken over. Vele hadden een historische lading. Is er sprake van een hausse? Jazeker! En de factoren die daaraan hebben bijgedragen kunt u ongetwijfeld allemaal zelf bedenken. Een op zichzelf verheugende tendens zag de jury in het betrekkelijk grote aantal boeken dat gekarakteriseerd kan worden als het opmaken van een actueel historische balans. De eerste jaren van deze eeuw zijn zeer woelig geweest. Een moment van reflectie is dan uiteraard zinnig.

Boeken waarin een tussenstand wordt opgemaakt van het debat over de multiculturele samenleving, het energiedebat of het populisme in de politiek zijn de maatstrepen in de staccatomuziek van dag- en weekblad. Ze hebben wellicht geen eeuwigheidswaarde maar kunnen wel een belangrijke rol vervullen in het publieke domein. Goed dat ze er zijn, kortom.

Dit juryrapport kent geen langzaam opbouwen van de spanning waarbij u een paar keer aarzelt of u op grond van de gegeven signalen de winnaar in de smiezen heeft en dat tenslotte culmineert in het toch nog verrassend uitroepen van de nummer één. In die zin beantwoordt het dus niet aan een van de door onszelf zojuist geformuleerde regels. U staat niet paf van de winnaar, want die is op het moment van het uitspreken van deze tekst al bekend. Ook de shortlist kende u al. Ze bestond uit zes titels, die evenzoveel subgenres vertegenwoordigden en daarmee een hele waaier van mogelijkheden voor bijzondere journalistieke boeken liet zien.

Stiekem kan hier alles van Eefje Blankevoort is het verslag van een ontdekkingsstocht door een vreemde samenleving dat eigenlijk alleen maar zo geschreven kan worden door wie voor het eerst zo'n ervaring ondergaat. De ontdekkingsstocht geldt dan niet alleen het nieuwe land maar ook de eigen manier van denken en ervaren. Haar onderzoek naar propagandakunst had een droge scriptie kunnen worden, maar haar blik en haar stijl hebben ons daarvoor behoed. Blankevoort reist met open vizier, maakt makkelijk vrienden en heeft bovendien gevoel voor humor. Ze is een talent. We gaan ongetwijfeld nog meer van haar horen.

Met *Blankow* heeft Pauline de Bok een boek geschreven waarvan zij het non-fictiekarakter claimt, en de jury gelooft haar op haar woord, maar dit leest als een roman. Dat is een compliment. Het is altijd een waagstuk wanneer auteurs ook zichzelf, hun gevoelens en hun historie, op het spel zetten in hun rapportage. De Bok speelt dat spel met een hoge inzet en wint het met glans. Het onvermogen om te spreken over alles wat er in en om Blankow is gebeurd wordt fraai gespiegeld in suggesties over de achtergrond en de gemoedstoestand van de auteur zelf. Nergens wordt dat pathetisch, steeds bewaart zij de balans. Een zekere raadselachtigheid draagt uiteindelijk bij tot de grote kwaliteiten van dit boek dat boeit van begin tot eind.

De Europeanen, zo blijkt uit Caroline de Gruyters gelijknamige boek, zijn in het algemeen natuurlijk alle burgers van het Europese Continent. Het is ook een aanduiding voor een kaste, een bijzondere groep mensen die door werk en roeping in Brussel een huis gevonden heeft dat geen thuis

is. De Gruyters grote stilistische vermogens zorgen ervoor dat in *De Europeanen* feiten, structuren én lotgevallen op een hechte manier verbonden worden. Zo ontstaat het beeld van de beroeps-Europeanen die het lot van gewone Europese burgers meer dan wij weten bepalen.

Een Siberische tragedie beschrijft het lot van een spoorloze. Een man die ook spoorloos blijft, anoniem begraven, wellicht geconserveerd door de permafrost maar in ieder geval, als het gaat om de herinneringen aan hem, in het schitterende en ontroerende boek dat Hans Olink over hem heeft geschreven. Of, liever gezegd over de pogingen van zijn vrouw Augusta, die niet opgeeft te hopen op zijn terugkeer of tenminste op uitsluitel over wat hem overkomen is. Het leven van Wim de Wit is er zo een waarin de grote geschiedenis zich lijkt te weerspiegelen. Hij koestert grote politieke idealen, gaat om met een aantal van de gezichtsbepalende kunstenaars van zijn tijd, de jaren twintig en dertig, en wordt tenslotte vermalen door een systeem, of in ieder geval een beweging waaraan hij zelf een actieve bijdrage geleverd heeft. Maar Wim de Wit is geen exemplaar, geen illustratie bij de geschiedenis. Zijn leven grijpt je bij de keel. En dat is vooral te danken aan de perfecte compositie van dit boek. Hans Olink heeft de gaten in de biografie, vaak op zeer creatieve wijze, gevuld of toegelicht met materiaal uit zeer diverse bronnen en soms met hypothesen. Juist doordat hij zijn methodes zichtbaar maakt blijft het journalistiek. Een zoekgeraakt leven groeide dankzij deze auteur uit tot een boek dat klopt.

Toen Martijn de Rijk in zijn woonplaats Haarlem geconfronteerd werd met de plannen voor de bouw van een nieuwe moskee, besloot hij het proces nauwgezet te volgen. Hij begon daarmee in 2002, vlak na de begrafenis van Pim Fortuijn. Dat heeft uiteraard zijn repercussies op de gang van zaken. Minstens zo belangrijk is de taaie Nederlandse overlegcultuur waarin alle cultuurverschillen en politieke of religieuze impulsen hun draai vinden, worden versterkt of juist afgezwakt, en uiteindelijk hun plaats vinden in het poldermodel - veel gesmaad, maar, zo schrijft De Rijk, 'ik was nog niemand tegengekomen die er echt vanaf wilde'.

De nieuwe Moskee gaat daarmee niet over Turkije versus Nederland, maar ook over Turkije versus Turkije en Nederland in confrontatie met Nederland. Een leerzaam proces, waarbij niet duidelijk is wie van wie het meeste zal leren. Het is de verdienste van Martijn de Rijk dat hij dit proces nauwgezet en inzichtelijk heeft opgeschreven.

Honderd jaar geleden schreef de Franstalige journalist August de Winne *Door arm Vlaanderen*. Met dit boek in gedachten reisde Pascal Verbeken door Wallonië, ooit een van de rijkste industriële regio's ter

wereld waar Vlaamse seizoenarbeiders en migranten, gedreven door hongersnood, tyfus en cholera naartoe trokken om te werken. Tegen de achtergrond van de politieke crisis die België vorig jaar trof, krijgt dit boek een bijzondere betekenis. Vandaag is Vlaanderen rijk en Wallonië ten prooi aan een schrijnende teloorgang. Maar in plaats van zich haar recente geschiedenis te herinneren, keert Vlaanderen haar drieënhalf miljoen landgenoten in het zuiden de rug toe.

In *Arm Wallonië* houdt Pascal Verbeken die Vlamingen een spiegel voor. Hij herinnert hen aan de duivenkoten, graanzolders en kamertjes boven cafés waar hun voorouders in het 'Walenland' woonden, aan de vechten en steekpartijen waaraan deze 'vreemdelingen' en 'dubieuze elementen', zoals zij werden genoemd, zich overgaven. Met een mengeling van liefde, humor, compassie en verontwaardiging schetst Verbeken het hedendaagse Wallonië, van het rijke Waals-Brabant tot de grauwe armoede van de Borinage en steden als Charleroi en Seraing, waar menig kind zijn vader noch grootvader ooit zagen werken, waar uitkeringsfraude hoogtij viert. August de Winne schreef zijn boek tijdens de opkomst van het idealisme dat de arbeiders, de migranten inclusief, zou verheffen. In Verbekens' Wallonië gaat de socialistische partij ten onder aan corruptieschandalen en is zij deels verantwoordelijk voor de armoede van haar onderdanen die zij met cynisch cliëntelisme in gijzeling houdt. Cuba en China veranderen, Noord-Korea opent langzaam haar grenzen en de vraag dringt zich op: wanneer volgt de socialistische partij van Wallonië?

België is voor een buitenstaander bijwijlen een taaie materie en Pascal Verbeken maakt het ons niet altijd gemakkelijk. Maar wie door de ruwe bolster van zijn boek heen breekt, reist een beeldende wereld binnen die herinneringen oproept aan de films van de gebroeders Dardenne, aan de liedjes van Jacques Brel. Gaandeweg worden de Vlaamse migranten van toen onze immigranten van nu en ontwikkelt *Arm Wallonië* zich tot een verhaal over vreemdelingen aller tijden. Uiteindelijk houdt Pascal Verbeken niet alleen zijn landgenoten maar ook ons, over de grenzen van België heen, een spiegel voor.